

zés elég pontatlan, ezért esetleg a „Malonyai emlékművet” is jelölheti.⁷

Nem férhet kétség, hogy a térképen feltüntetett ötödik jelzésünk azonos a Gete-hegy és Tokod község közötti kiterjedt római településsel és táborral, a mai Erzsébet-akna iszapológödre mellett. Egy későrómai, igen jó állapotban fennmaradt castrum és mellette roma-

nizált kelta telep, kora-esászárkori leletekkel, polgári- és jelentős ipari településsel.⁸

Ezek voltak az 1802-ből származó térkép régészeti vonatkozásai, bizonyítva, hogy akkor még eléggé láthatók voltak a romok, és nagy pusztulásuk azóta következett be, főleg a környéken folyó építkezések során bontották el kőanyagukat.

Szepessy Géza

BESZÁMOLÓ A MILÁNÓI LERICI-INTÉZET 1964. ÉVI NEMZETKÖZI RÉGÉSZETI-GEOFIZIKAI TANFOLYAMÁRÓL

1964. március 31. — április 18. között a Fondazione C. M. LERICI ösztöndíjával alkalmam volt részt venni az elmúlt évtizedben nagy nemzetközi hírnévre jutott Intézet technikai-régészeti tanfolyamán. A LERICI-Intézetet nem kell bemutatnom. Korunk archaeológiájának általános törekvése, hogy az évszázados avult ásatási és kutatási módszereket a modern technika vívmányainak segítségével átszervezze, és ezzel eddig ismeretlen távlatokat nyisson meg a feltárások előtt — eléggé ismertté tette nevét. Számos hazai régészünk ismeri azokat a szép kiállítású, izgalmas ajándék füzeteket, és könyveket amellyekkel az Intézet felhívta munkájára a figyelmet. Éppen ezért érthető várakozással tekintettem a tanfolyam elé, amelyen az előzetes tájékoztatókból feltároló módszereket, eszközöket és eredményeket a gyakorlatban személyesen is megismerhettem.

A tanfolyam szűk körű volt, mindössze 15 résztvevővel. A meglehetősen bonyolult technikai eljárások elméleti és gyakorlati ismertetése, begyakoroltatása, nagyobb létszám esetén valóban kevésbé lett volna eredményes. Hét külföldi résztvevő volt: svéd, francia, spanyol, jordániai, thaiföldi, bolgár és magyar, — az utolsó előtti két mérnök kivételével valamennyien régészek. A fiatal bolgár mérnök a LERICI-Intézetnél karöltve már maga is végzett régészeti kutatásokat Bulgáriában. A többi résztvevő olasz volt, régészek, mérnökök, technikusok.

A résztvevők a tanfolyam kezdete előtt megkapták az előadások olasz, francia vagy angol nyelvű teljes szövegét, valamint 12 kisebb nagyobb könyvet és kiadványt, amelyek az Intézet eddigi kutatásait és eredményeit ismertették. A tanfolyam nyelve, mivel a résztvevők egy-két kivétellel értettek olaszul, az olasz volt.

A tanfolyam első része a milánói áll. egyetem közvetlen szomszédságában épült Politecnico di C. M. LERICI elegáns, modern épületében zajlott le. Az Intézet tágas, világos előadó termébe, számos laboratóriummal, kutatószobával, könyvtárral stb. a kitűnően szervezett munkahely benyomását nyújtja. Itt hangzottak el márc. 31.—ápr. 7. között az elméleti előadások.

C. M. LERICI bevezető előadása a technikai régészeti kutatások történetét, jelenlegi állását és célkitűzéseit vázolta. A technikai kutatások geológiai alapjait O. Vecchia ismertette. Beszélt a talajban végbemenő geológiai változásokról, a talaj régészeti—geológiai kutatásának módszereiről, sírok, barlangok, földbe vájt házak, kő lakó- és sírpítmények végül a fémtárgyak sajátosságairól. A jelenleg legáltalánosabban használt elektromos ellenállás-mérés fizikai elvét, módszerét, lehetőségeit és korlátait E. Carabelli világos előadása tisztázta.

A tanfolyam elméleti részének gerincét R. E. Linington előadássorozata képezte. Bevezetésként, korunk régészeti problémáiból kiindulva, részletesen taglalta a jelenleg alkalmazott geofizikai kutatási módszereket, különböző ágazataikat és viszonyukat a régészeti feltárások mai állásához. Utána rátért a mágnesesség és a gravitáció elméleti alapjainak megismertetésére és azokra a leegyszerűsített elvekre, amelyek a régészeti kutatá-

soknál a legkönnyebben alkalmazhatók. Ilyen egyszerű alapelemekre támaszkodik a mágneses mérések jelkules rendszere, amelynek ésszerű módszereit is bemutatta. Előadásainak második — régészek által már nehezebben követhető — részében a mágnesesség elméletének bonyolultabb részleteit majd az egyszerű és protonmagnetikus kutatások elvét és módszereit ismertette.

A technikai jellegű előadások lezáródásaként G. R. Cassinis a bizonyos speciális esetekben a régészetben alkalmazható szeizmikus kutatási lehetőségeket, H. V. Morani pedig a geokémiai szondázások (pl. foszfáttartalom vizsgálatok) módszereit és igen érdekes eredményeit tárgyalta.

Már a tanfolyam második napján sor került D. Adamşteanu (Roma, Aerofototeca) nagy érdeklődéssel kísért, régészek számára talán legizgalmasabb előadására. A LERICI-Intézet valamennyi kutatását ugyanis gondos légi felderítés, légi fényképezés előzi meg. Ezt a munkát a római Aerofototeca szakemberei végzik. A légifelvelel részletes és alapos értékelése jelentős mértékben hat a vizsgálandó területek kiválasztására, mondhatnók, egyenesen alapja annak. Másrészt, megfordítva, egy-egy légi úton felderített terület (többnyire temetők pl. Vulci vagy Tarquinia) geofizikai és régészeti feltárása először adott lehetőséget arra, hogy magának a légi fényképezésnek eredményességét ellenőrizni lehessen pl. a légi úton felderített és a légifelvelelken nem látható, de valóságban feltárt objektumok százalékos arányának összevetésére.

D. Adamşteanu előadását kutatástörténeti visszapillantással kezdte, az első olasz légifelvelelektől (Forum Romanum, Ostia) a 20-as évek kísérletezésein át egészen addig az ugrásszerű fejlődésig, amely a R. A. F. légi dokumentációjának átadása révén keletkezett és a központi Aerofototeca megalapításához vezetett.

A jelenlegi tervszerű légifelveleleknél fekete-fehér, színes és infravörös filmeket használnak, de az utóbbi csak speciális esetekben pl. tenger alatti objektumok fényképezéséhez. Az utóbbi évek — részben eléggé ismert — légifelvelelei közül több méteres méretben felvettíve elemzésre került a Spina etruszk városról készült sorozat, különböző antik városok (pl. Agrigento, Cannae), római táborok, római utak (Pl. az Aurelia vetus) etruszk és más óskori temetők területéről készült felvételek. A már feltárt városokról és épületekről készített felvételek ma már a régészeti-építészeti felméréseknek is talán legfontosabb alapjai. Az érdekesebb esetek közül kiemelném a tunéziai római centuriációról bemutatott döbbenetes sorozatot, néhány nagy római villáról (pl. Centoncelle) még az ásatások megkezdése előtt felvett fotót, amely építészeti szempontból magát az ásatást teljesen feleslegessé teszi, valamint a dél-itáliai neolitikus és korai bronzkori falvak rendszeres légi kutatását. A neolitikus falvak esetében pl. világosan meg lehet különböztetni 4—5 házas kis falvakat és 20—50 házas nagy falvakat. Különbség van az egyes vagy kettős kör alakú árokkal és sáncsal körülvett kerek házas afrikai-mediterrán típusú, valamint a nyílt, erődítmény nélküli, négyyszögletes házból

⁷ Némethy L., Egyházi vizsgálat Esztergom vármegyében 1701-ben. (Esztergom 1896) 12.

⁸ Récsy V., Arch. Ért. 14 (1894) 65—.; Mócsy A., Pannonia. PWRE IX. Suppl. (Stuttgart 1962) 637.; Az

újabb ásatásokról: Úa., Arch. Ért. 86 (1956) 206., Arch. Ért. 88 (1961) 290., Arch. Ért. 89 (1962) 263., Arch. Ért. 91 (1964) 257.; Soproni S., Arch. Ért. 89 (1962) 263.

álló falvak között. Feltárul a falvak építészeti, települési s egyben társadalmi szerkezete. Vannak pl. falvak, amelyekben egyetlen nagyszülő házak csoportosulnak a tanácskozási tér körül, — nyilván szabad ösközösségi emberek telepei; s vannak olyan nagyobb falvak, amelyekben a tanácskozó nagyházon kívül a falu előkelőinek nagyobb házai is megtalálhatók. A részleteket tovább is folytathatnám, de talán ennyi is elég ahhoz, hogy megértsük: az őskori falvak légi fényképei olyan magas színvonalú betekintést nyújtanak egy-egy őskori közösség települési módján keresztül az illető korszak gazdasági és társadalmi viszonyaiba, amihez régi feltárási módszereinkkel csak ugyanennyi telep teljes feltárása révén juthatnánk el. Az őstársadalmak széles skálájú tudományos kutatásának tehát ma már elengedhetetlen feltétele az egyszerű és olcsó légifényképezés.

A légifelvételeket újabban diapozitívrá szokták készíteni, s ezeket több méteres vászonra felvetítik. Általános feltűnést keltettek a nagy méretben vetített színes diapozitívok. Ezekon ugyanis a légifelvétel tulajdonképpen alapja a talaj és a növényzet elszíneződése a maga teljes valóságában jelentkezik, s ez által olysmi látványt nyújtanak, mintha egy álló repülőgépről vizsgálnánk a terepet. A színes felvételek közül a Tarquinia környékét bemutatók, valamint tenger alatti objektumokat feltáró képek tűntek ki.

Az előadásokat az Intézet laboratóriumában bemutatás kísérte, ez alkalommal a résztvevők a különböző műszerekkel ismerkedhettek. Műszereik jelentős részét Lericí és mérnökei maguk tervezik. Az Intézet ereje és rugalmassága éppen abban rejlik, hogy a sokéves tapasztalatok és kívánalmak nyomán az alapműszereket állandóan átdolgozzák, tökéletesítik, valamint különböző helyzetekben alkalmazható különböző típusokat konstruálnak a kis hatáskörű fémkutató műszerektől kezdve egészen a 100 000 ohmot mérő nagyteljesítményű voltmérőig.

Április 9. — 18. között a festői Tarquinia városkában került sor a tanfolyam második, gyakorlati részére. A terepmunkákat R. E. Linington és az Intézet kiváló geometere F. Brancaloni irányították. A helyszín a modern Tarquiniaától DK-re több kilométer hosszúságban elnyúló etruszk nekropolis volt, ahol a Lericí-Intézet évek óta rendszeres kutatásokat és ásatásokat végez. Munkája eredményeként a korábban ismert 27 festett sírkamrához — amelyeket természetesen módunk nyílt meglátogatni — közel 40 újabb olyan sírkamrát találtak, amelyben festés nyomok vagy festett felirat volt. Ezek közül 16 minden tekintetben méltón csatlakozik az eddig ismert világ-hírű alkotásokhoz. Az újonnan talált festett sírkamrákból eddig csak hármat publikáltak, különös öröm volt tehát a tanfolyam résztvevői számára, hogy az Intézet lehetőséget adott a hivatalosan még lezárt, új pompás festmények megtekintésére.

Gyakorlati munkánk első napján a szellemes és gyorsan kezelhető kis méretű kézi elektromos ellenállásmérő kezelést gyakoroltuk. A következő napokban egymás után került sor a nagyobb, bonyolultabb elektromos ellenállásmérők gyakorlati alkalmazására, eredmények leolvasására, rögzítésére és értékelésére. Mindezeknél a gyakorlatban lényegesen egyszerűbb a mérődrága, finom protonmagnetométer használata, ötletes és egyszerű jelzőkules rendszere. Annál egyhangúbb és kimerítőbb a sok ezernyi mérés, amely ezzel a kitudó műszerrel jár. Eredményessége ennek ellenére, összevetve a sokszáz munkaórát és tetemes anyagi költséget kívánó régi típusú ásatással, rendkívül gyors és jó.

A gyakorlati tanfolyam második részében került sor a Lericí-Intézet leglátványosabb kutatási módszerének bemutatására: még fel nem tárt sírkamrák periszkópon át történő vizsgálatára. Az eljárásról a következőket kell tudni. Tarquiniaiban (és más etruszk temetőekben) a sírok legnagyobb része 2 — 6 m mélységben sziklába vájt, egykor folyóson át megközelíthető, családi sírkamra. A sírkamráknak a jelenlegi terepen állva semmiféle nyomuk sincs (a valóságban az egykori bejáratot általában dúsabb növényzet jelzi, ez tűnik fel a légi felvételeken is). Felkutatásuk elektromos ellenállásmérővel vagy protonmagnetométerrel történik. A sírok 99%-a

két évezred rablásainak esett áldozatul, a sokezernyi üres vagy teljesen feldúlt sziklasír feltárása tehát olyan anyagi vállalkozást jelentene, amelyre a régészettudománynak a hagyományos módszerek alkalmazásával talán sohasem lenne anyagi fedezete, emellett az anyagi befektetés távolról sem állna arányban a várható eredményekkel.

A periszkóp jelentősége tarquiniai viszonylatban tehát elsősorban abban rejlik, hogy segítségével megállapítható; érdemes-e egyáltalán feltárni a sírt. Az eredmények e téren lesújtók; a több ezer vizsgálat mindössze egyetlen bolygatatlan sírkamrát talált, de a festett vagy feliratos sírkamrák száma — bármily impozáns is korábbi ismereteink mellett — az összes vizsgálatok kis százalékára korlátozódik. A teljesen kirabolt festett sírkamrák nagy művészi bece azonban, geofizikai módszerek alkalmazásával, mégis hallatlanul fontos felfedezéseket jelent. A festett sírkamrák előbukkanásának lehetősége éppen ezért rendkívül óvatosságot követel a sírkamra fedelét át-törő periszkóp irányításában. Több ízben volt alkalom megcsodálni azt a biztonságot, amellyel a fúrót és a periszkópot a festett sírkamrák legkevésbé „sebezhető” pontján, a bejáratnál határos tetőréssz közepén vezették be, — mindez egyben az előzetes geofizikai kutatási módszerek kifinomult eljárásának ékes bizonyítéka.

A fúrást két ember által kényelmesen hordozható és kezelhető farmer motor néhány perc alatt végzi el a sziklában. Ezután leeresztik a tetszés szerint meghosszabbítható periszkópot. Az elektromos világító berendezéssel és minimax fényképezőgéppel felszerelt periszkópon át két ízben volt alkalmunk sírokba betekinteni. Az egyik teljesen kirabolt, üres, sima falú kamra volt, a másiknak a bejáratához közel eső falán jól olvasható felirat látszott, és ezzel érdemessé vált a feltárássra. Saját geofizikai módszereinek ellenőrzése végett a nekropolis egyik összefüggő részét módszeresen feltárja az Intézet. Ez az ásatás ott-tartózkodásunk egész ideje alatt folyt, szét-szórt csontokon és a sírkamrák élményén kívül azonban egyéb izgalommal — sajnos — nem szolgált.

A gyakorlati bemutatók befejezéséig Lericí másik büszkeségét a sztratigráfiai fúró alkalmazását mutatták be egy közeli római villa romjait takaró területen. A gépkocsira szerelt, 8—10 méter mélységig használható fúró lényege a csövön át a földre juttatott vízszugár, amely a csövön kívül cserepeket sodor magával a felszínre. A fúrás eredménye természetesen tetszés szerinti mélységekben vizsgálható. Hasonló készülék segítségével egy-egy hazai réteges őskori telepünk vagy középkori városunk sztratigráfiájáról néhány fúrás útján egy-két óra alatt világos képet nyerhetnénk. Neolitikus és bronzkori telepünk sokat vitatott, hagyományos módszereink mellett még sok évig vitatható, összehasonlító sztratigráfiaja a fúró készülékkel egyetlen hónap alatt szilárdan tisztázható lenne. Anyagi befektetése pedig alig haladná meg egyetlen nagyobb sztratigráfiai ásatásunk pl. Tószeg ásatási költségeit.

A tanfolyam utolsó napjaiban C. M. Lericí tartott előadást a technikai régészeti kutatások megszervezésének módjáról, a szükséges felszerelésről, költségvetéséről és arról a nagy anyagi hasznról, amellyel ezek a kutatások végeredményben a régészet számára járnak. Majd hosszabb színes film kíséretében ismertette az Intézet egyik legismertebb tevékenységét a Sibaris város felkutatására indított expedíciót.

Az utolsó napon az Intézet nagyszabású és minden tekintetben mintaszerű cerveteri ásatását tanulmányoztuk R. E. Linington az ásatás vezetője kalauzolásával. Cerveteriben a füves, sziklás réten a híres temetőnek eddig csak légifelvételen konstataált, korábban nem is sejtett, folytatását sikerült megtalálni.

Április 18-án C. M. Lericí baráti bucsúszavaival ért véget a rendkívül tanulságos tanfolyam, amely azonban Lericí szavai szerint csupán bevezetőül szolgált újabb még részletesebb tanfolyam számára.

Mint az itáliai klasszikus feltárásoktól némileg távolálló régész résztvevő és szemlélő a következőkben összegezhetem tapasztalataimat. A Lericí-Intézet eredményei és sikerei elsősorban annak tulajdoníthatók, hogy munkájukat gondos előkészítés (légi fényképezés, geológ-

giai stb. vizsgálat) vezet be, másrészt az Intézet sokféle, változatos kutatásra, különböző feladatok elvégzésére van felkészülve. Tisztában vannak azzal, hogy nem lehet mindent egyetlen műszertől vagy módszertől várni, azzal, hogy más terep és feladat másféle eszközöket kíván, mivel a legtökéletesebb technikai eljárásnak is bizonyos területeken és problémák kutatásánál számos korlátja lehet. Műszereiket számos külföldi expedícióban Bulgáriától—Guatemaláig, Jordániától—Libián át Spanyolországig különböző terepeken, különböző régészeti feladatok elvégzésében tökéletesítik. Ugyanakkor azt is világosan látják, hogy a geofizikai kutatások, a szép eredmények ellenére is, még mindig gyermekeipőben járnak. Étruszk sírkamrák, kőfallal övezett városok, kő

épületek felkutatásában, feltérképezésében az Intézet máris világraszóló eredményeket könyvelhet el, kevésbé mondható el ugyanez az egyelőre alig kipróbált egyszerűbb földobjektumok, földsírok, földbe vájt házak kutatásában.

Hadd fejezzem be beszámolómat ismét azzal, ami rám a legnagyobb hatást tette: a légifényképezéssel. Légi felderítés nélkül modern komplex archeológia ma már el sem képzelhető, — légifelvételek hiányában bármilyen települést kutató régész nem tesz mást, mint a múlt század módszerével a számára áttekinthetetlen kutatási területet rombolja, legjobb esetben ismeretlen, de légifelvételen magától értetődő kutatási problémák sötétjében tapogatózik.

Bóna István

KÜLFÖLDI HÍREK — A KÍNAI RÉGÉSZET ÚJABB LELETEI

Az utóbbi öt esztendőben a kínai régészek ásatásai során számos új leletet tártak fel.

A paleolit leletek között rendkívüli fontosságú felfedezés a majomember jó állapotban levő fosszilis állkapcsa, amelyet 1963-ban Lantienben, a Senszi tartományban találtak. Vizsgálatánál megállapítható volt, hogy morfológiai szempontból az állkapocs és a bele illeszkedő fogak némileg hasonlítanak a pekingi ember (*Sinanthropus pekinensis*) állkapcsához; földtani koruk pedig megfelel azoknak a leleteknek, amelyeket a *Sinanthropus* csoukoutieni barlangjaiban találtak, azaz a negyedkor középső pleisztocén korszakából valók.

A neolitikus régészet terén a Licsia faluban, Hszih-sziangban (Senszi tartomány) feltárt lelőhely fontos útmutatást nyújtott a Jangsaó kultúra előzményeinek felkutatásában. Az 1960—61-ben (a lelőhelyen) folytatott ásatásokból két jellegzetes edénytípus került elő: az egyikbe gyűrűs talpú agyagfazekak tartoznak, melyeknek belső fala fekete, a külső vörös és zsinórmintás; a másikba háromlábú, hengeres vagy kisfenékű csésze formájú edények sorolhatók. Mindkét típus előkerült más Jangsaó lelőhelyeken is, de kivétel nélkül a legkorábbi szakasz kultúrtegeire és sírjaira korlátozva.

Előkerültek még e lelőhelyen finom agyagból készített kerek talpú *po*-edények és agyagjában homokkal keveredve *kuan*-edények is, amelyekkel a Jangsaó kultúrában általában találkozunk, de a festett kerámia teljesen hiányzott. Mindez arra mutat, hogy a Licsia faluban feltárt lelőhely szorosan kapcsolható a tipikus Jangsaó kultúrához, de még régebbi korszakra nyúlhat vissza az a kultúra, amelyet képvisel.

1959-ben történt felfedezése óta a Sárga Folyó alsó vidékén megtalálható Tavenkou kultúra nagy érdeklődést váltott ki. 1962—63-ban ennek a kultúrának számos sírját tárták fel Hszih-sziangban (Csufu, Santung tartomány). A késői szakasz sírjaiból előkerült kerámia bizonyos mértékben hasonlít a tipikus Lungsan kultúra edényeihez. A Tungvei községben (Csufu) folytatott ásatások sztratigráfiai alapon bizonyítják, hogy a jellegzetes Lungsan kultúrát a Tavenkou kultúra megelőzte.

A Jensiben (Honan tartomány) levő erhlitoui lelőhely egyike az utóbbi években feltárt fontosabb lelőhelyeknek. Főbb leleteit három egymást követő réteg szolgáltatta: a legrégebbi a honani Lungsan kultúra késői szakaszával egyidős, a középső lényegében a Sang kultúrához áll közel, de még bizonyos Lungsan elemeket is megőrzött, a legkésőbbi pedig a Sang kultúra (i.e. XVII—XI. század) képviselője. A lelőhelyen a késői szakaszból származó, nagy kiterjedésű, döngölt földpadlóaszt és kő oszloplábakat is feltártak. A történeti források szerint feltételezhető, hogy ez a hely lehetett a Sang dinasztia első uralkodója, Tang által alapított főváros, Hszipo. Ha a késői korszak leletei az ő uralkodása idejéből származnak, a középső és korai szakaszokból valók még korábbi időre kell tenni. Így ez a felfedezés olyan adatokat szolgáltatott, amelyek a Hszia kultúra (XXI—XVII. század i.e.) hitelesítésénél hasznosíthatók.

A Sang és a Nyugati Csou dinasztiák (i. e. 1200—771) idejéből való bronz tárgyakat gyakran tártak fel különböző helyeken. Panlungesengben (Huangpi járás, Vuhan város közelében) a régészek öt sírt ástak ki, amelyek az Erhlikangban (Cseongesou) találtakhoz hasonló bronz tárgyakat tartalmaztak. Ugyancsak találtak Sang-kori bronz leleteket Ningsziang járás vidékén (Hunan tartomány). Mindezek értékes anyagot szolgáltatnak a Sang kultúrának a Jange völgyében kifejtett hatására vonatkozó kutatáshoz. A feltárt Nyugati Csou-korabeli bronz tárgyak közül említést érdemel a Csangesiapo-ban (Csang járás) talált 53 edény és a Csicsia községben (Fufeng járás, Senszi tartomány) kiásott 39 edény, mint-hogy legtöbbjük feliratos.

A Houmában (Sanszi tartomány) talált Keleti Csou (i. e. 770—221) jellegű maradványok valószínűleg Hszien-tiennek, a Cin állam tavaszi és őszi korszaka (770—476) fővárosának helyét jelölik. Ezen a lelőhelyen 1960-ban egy igen nagy bronz-öntő maradványait hozták napvilágra, így több mint 30 000 (többnyire töredékes) agyagból készített öntőmintát, melyeket a bronzöntésnél használtak. Egyeseken igen tetszetős díszítő motívumokat láthatunk.

Azok a kutatások és próbaásatások, amelyeket 1959 óta a Csin-korabeli (i. e. 221—206) fővárosnak, Hszien-jangnak a helyén (Szia közelében) folytattak, egy tucatnyi épület alapjait és sok más emléket hoztak napvilágra. Az épületek mind téglalap alakúak. A 6. sz. épület például 55×28 méter méretű, és falaira színes geometrikus mintákat festettek. Ezenfelül 500 kilónál több bronz és vas tárgy került elő, közöttük egy bronz tábla, mely Csin Si Huang Ti császárnak (i. e. 221—210) a mértékeket egységesítő rendeletét tartalmazza.

Időközben a Nyugati Han-korabeli (i. e. 206—i. sz. 24) fővárossal, Csangannal foglalkozó régészeti kutatások is tovább folytak. A legutóbbi években a régészek a város nyolc főútvonalának és a Csang Lo és Vei Jang paloták romjainak feltárásán kívül még a városfalakon kívüli C sien Csang palota maradványait is megvizsgálták. 1962 óta a lojangi Keleti Han (i. sz. 25—220) és Vei (i. sz. 220—265) korbéli fővárosok váltak a régészeti tevékenység további gócpontjaivá; itt már tíz városkapu és öt főútvonal nyomait derítették fel.

A Déli és a Nyugati dinasztiák korából (i. sz. 420—580) való régészeti leletek sorában fontos annak a feliratosnak a felfedezése, mely a Nyugati Csin dinasztia (i. sz. 385—431) C sien Hung császára első évéből (i. sz. 420) származik, ezt 1963-ban találták meg a Jungesingben (Kanszu tartomány) levő Pinglingszu 169. számú barlangjában. Ez a kínai barlangtemplomokban talált legrégebbi felirat. A legtöbb szobor és falfestmény, amelyet ebben a barlangban tártak fel, a Nyugati Csin kor alkotása.

Befejezve azt az átfogó vizsgálatot, amelyet a régészek a Ta Ming palota romjaival folytattak, valamint a Han Juan csarnok ásatásait, a kutatás a császári székhely (Csangan) romjainak további feltárására, így a lakóépületek negyedeinek vizsgálatára irányult,